

*Ба шурои диссертациони 6D.KOA-020
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025,
шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17)*

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба диссертатсияи Абдурахимов Бахтиёр Абдурахимович
дар мавзуи «Таъсирпазирии мутақобилаи адабиёти навини тоҷик
ва матбуот дар оғози асри XX» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори
илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисосҳои 10.01.01 – Адабиёти тоҷик;
равобити адабӣ ва 10.01.10 – Рӯзноманигорӣ

**Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ва самти
илм, ки аз рӯйи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст.**
Диссертатсия ба мавзуи «Таъсирпазирии мутақобилаи адабиёти навини тоҷик
ва матбуот дар оғози асри XX» бахшида шуда, бо ихтисосҳои 10.01.01 –
Адабиёти тоҷик; равобити адабӣ ва 10.01.10 – Рӯзноманигорӣ робитаи
муस्ताқим дорад. Дар маркази таваҷҷуҳи он таҳқиқи муносибати байни ду
соҳаи муҳими илмӣ қарор гирифта, матбуоти ибтидои садаи гузашта ҳамчун
манбаи асосӣ интихоб гардидааст. Дар ин замина нашрияҳои «Бухорои
шариф», «Оина», «Шуълаи инқилоб», «Овози тоҷик», «Бедории тоҷик»,
«Дониш ва омӯзгор» ва «Раҳбари дониш» мавриди таҳлил қарор гирифта,
диссертант бо таърифи сарчашмаҳои аслии таҳқиқи худро анҷом додааст.

Мавод бо истифода аз усули муқоисавӣ-таърихӣ ва таҳлили матн арзёбӣ
шуда, натиҷаҳои бадастомада бо далелҳои мушаххас асос ёфтаанд. Дар ҳамин
замина ҷанбаҳои адабӣ, жанрӣ ва услубӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд.
Таҳқиқ ба талаботи шиносномаи ихтисос пурра ҷавобгӯ буда, адабиётшиносӣ
ва рӯзноманигорӣ дар заминаи ягона ҷамъ омада, мавзӯро дорои аҳаммияти
назариявӣ ва амалӣ гардонидаст.

Мубрам будани мавзуи диссертатсия. Мавзуи мавриди интихоб дорои
аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ мебошад, зеро омӯзиши таъсирпазирии
мутақобилаи адабиёт ва матбуот яке аз масъалаҳои калидӣ дар илмҳои
муосири адабиётшиносӣ ва рӯзноманигорӣ ба шумор меравад. Даҳсолаҳои
аввали асри XX ҳамчун марҳилаи муҳим дар ташаккули ҳувияти фарҳангии
миллати тоҷик арзёбӣ мегарданд, ки дар он адабиёти навин тавассути
саҳифаҳои рӯзномаву маҷаллаҳо ҷойгоҳи худро пайдо намуда, худи матбуот
ба муҳаррики асосии бедории фикрӣ табдил ёфт.

Нашрияҳои нахустини тоҷикӣ на танҳо осори адибонро ба хонандагон
расониданд, балки бо воситаи онҳо мазмуну шаклҳои тозаи адабӣ роҳ ба
муҳити фарҳангӣ ёфтанд. Аз ин рӯ, омӯзиши робитаи адабиёт ва матбуот на
танҳо зарурати илмиву таърихӣ, балки низ шартӣ дарки равандҳои иҷтимоиву

фарҳангии он давра мебошад. Баррасиҳо нишон медиҳанд, ки адабиёт ва матбуот дар чараёнҳои ҳамдигартакмилбӣ қарор дошта, ин ҳамкориҳои созанда ҷомеаи тоҷикро ба сатҳи нави маърифатӣ ва худшиносӣ расонидааст.

Таҳқиқ собит месозад, ки бе матбуот рушди адабиёти навин сурат намегирифт ва бе адабиёт матбуот мазмуни амиқ ва пойдор пайдо намекард. Нақши ин ду падида дар ташаккули афкори ҷамъиятӣ бузург буда, саҳми онҳо дар бедории миллӣ арзишманд арзёбӣ мегардад. Бо вучуди аҳаммияти назаррас, омӯзиши муштараки ин марҳилаҳо дар муҳити илмӣ кам ба назар мерасад ва диссертатсияи мазкур ҳадаф дорад ин холигоҳро пур намояд.

Мавзӯ ҳамзамон бо сиёсат, иҷтимоӣ ва мафкураи миллӣ пайванди қавӣ дошта, дар тавонмандсозии тафаккури миллӣ нақши муассир бозидааст. Натиҷаҳои пажӯҳиш барои рушди минбаъдаи илми филология ва таҳкими пояҳои назариявии рӯзноманигорӣ зарурат дошта, дар айни замон бо воқеияти таърихӣ иртиботи мустақим дорад ва барои шароити имрӯза низ дорои арзиши амалӣ мебошад.

Дарачаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои Ҷимоя пешниҳод мешаванд. Пажӯҳиш нахустин таҳқиқи мукаммалу ҳамаҷониба дар мавзуи таъсирпазирии мутақобилаи адабиёт ва матбуот маҳсуб ёфта, дар он робитаи дучонибаи ин ду соҳаи маънавӣ дар оғози асри XX бо таъҷиб ба сарчашмаҳои аслии нишон дода шудааст. Дар чараёни таҳқиқ жанрҳои нави адабӣ ва рӯзноманигорӣ муайян гардида, саҳми матбуот дар ташаккули ҳикоя, ҳаҷвия ва саҳнаҷа собит шудааст, ҳамзамон, нақши адабиёт дар ба вучуд омадани репортаж, очерк ва сафарнома мавриди таҳлил қарор гирифтааст.

Хусусиятҳои забон ва сабки осори бадеӣ, ки дар саҳифаҳои нашрияҳои аввалини тоҷикӣ интишор ёфтаанд, тавсиф гардида, мавқеи шеър дар матбуот ва саҳми шеърҳои иҷтимоиву сиёсӣ дар бедории миллӣ муайян карда шудааст. Дар ин замина, фаъолияти адабии устод Садриддин Айни дар маҷаллаи «Шӯълаи инқилоб» мавриди таҳқиқ қарор гирифта, таъсири повести «Одина» ба шаклгирии ҳикояҳои тоҷикӣ мушаххас шудааст. Гӯшаҳои адабӣ дар рӯзномаву маҷаллаҳо ҳамчун мактаби интиқод арзёбӣ шуда, нахустин намунаҳои нақди адабӣ низ дар доираи нашрияҳои тоҷикӣ таҳлил гардидаанд.

Натиҷаҳои таҳқиқ собит месозанд, ки матбуот дар оғози асри XX на танҳо минбари таҷрибаи эҷодӣ будааст, балки барои тарбияи адибони ҷавон заминаи мусоид фароҳам овардааст. Мавқеи ҳаҷвия дар маҷаллаи «Шӯълаи инқилоб» возеҳ гардида, забону услуби осори матбуотӣ бо адабиёти китобӣ муқоисавӣ таҳлил шудаанд; дар ҳамин замина фарқиятҳои сабкӣ миёни нашрияҳои «Бухорои шариф» ва «Оина» низ муайян гардидаанд. Ба воситаи мақолаҳои ҳамзамон нуқтаи назари хонандагон ба матбуоти нахустин арзёбӣ шуда, ҷойгоҳи матбуоти тоҷикӣ ҳамчун воситаи худшиносӣ таъкид гардидааст.

Ҳамзамон, дар пажухиш жанрҳои нави иҷтимоӣ-сиёсӣ дар матбуот шинохта шуда, нақши адабиёт дар рушди муҳити публитсистӣ ва саҳми матбуот дар ташаккули афкори ҷамъиятӣ бо далелҳои мушаххас исбот гардидааст. Натиҷаҳои пажухиш дорои арзиши назариявӣ барои адабиётшиносӣ ва журналистика буда, қадамҳои тозае таҳқиқотиро пешниҳод менамоянд. Нуктаҳои илмӣ ироашуда ба меъёрҳои ҷимоя ҷавобгӯ буда, ҳамаи натиҷаҳо бо мисол ва далел асос ёфта, сатҳи баланди навгониро собит месозанд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Хулосаҳои диссертатсия бар пояи таҳлили мустақими сарчашмаҳои аслии пешниҳод гардида, асоси онҳо рӯзномаву маҷаллаҳои ибтидои асри XX мебошанд, ки нусхаҳои онҳо дар Китобхонаи миллии Тоҷикистон маҳфуз буда, аз ҷониби муаллиф мустақиман мавриди истифода қарор гирифтаанд. Ҳар як хулоса бо мисолҳои мушаххас аз осори бадеӣ ва мақолаҳои ҳамон давра тақвият ёфта, таҳлилҳо бо усули муқоисавӣ-таърихӣ анҷом пазируфтаанд.

Натиҷаҳои илмӣ бо тақия ба маълумоти омӯрӣ низ асос ёфта, баъзе нуктаҳо тавассути муқоиса бо адабиёти ҳамзабон далелманд гардонида шудаанд. Забон ва услуби матолиби нашрияҳо бо намунаҳои адабиёти китобӣ муқоисавӣ таҳлил шуда, ғояву мазмунҳои шеърҳои иҷтимоӣ дар заминаи шароити сиёсӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Таъсири матбуот ба рушди адабиёт ва таъсири адабиёт ба ташаккули жанрҳои матбуотӣ бо мисолу намунаҳои фаровон исбот гардида, нақши повести «Одина» дар шаклгирии жанри ҳикоя тавассути таҳлили муқоисавӣ муайян шудааст.

Саҳми устод Садриддин Айнӣ дар ташаккули жанрҳои нав бо тақия ба матолиби нашрияҳо собит гардида, ҷанбаҳои публитсистии матбуоти аввалини тоҷикӣ тавассути мақолаҳои ҳамон солҳо исбот шудаанд. Ҳамаи хулосаҳои пешниҳодшуда аз таҳлили мустақими сарчашмаҳо бармеоянд ва эътимоднокии онҳо бо тақия ба меъёрҳои илмӣ таъмин гардидааст.

Тавсияҳои илмӣ пажухиш бар асоси ҳамин натиҷаҳо тарҳрезӣ шуда, барои таҳияи барномаҳои таълимӣ дар фанҳои «Адабиёти навин» ва «Журналистика» мувофиқ арзёбӣ мегарданд. Илова бар ин, онҳо барои тақими усулҳои таҳқиқи жанрҳои адабӣ ва ҳамчунин, барои густариши самтҳои рӯзноманигорӣ аҳаммияти назаррас доранд. Дар маҷмӯъ, хулоса ва тавсияҳои пажухиш ба талаботи ҷимоя комилан ҷавобгӯ буда, бо сатҳи зарурии илмӣ асос ёфтаанд.

Қисмати асосии таҳқиқ. Асоси таҳқиқ ба баррасии робитаи адабиёт ва матбуот бахшида шуда, нашрияҳои ибтидои асри XX ҳамчун сарчашмаҳои аслии мавриди омӯзиши ҳамаҷониба қарор гирифтаанд. Дар ин замина аҳаммияти адабиёт дар ташаккули жанрҳои матбуотӣ таҳлил гардида, нақши

матбуот дар шаклгирии ҳикоя, шеър ва ҳаҷвия мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Фаъолияти эҷодии устод Садриддин Айни ҳамчун яке аз шахсиятҳои калидӣ дар ташаккули матбуоти миллӣ бозтоб ёфта, таъсири повести «Одина» ба рушди жанри ҳикояҳои тоҷикӣ низ арзёбӣ шудааст. Гӯшаҳои адабӣ ва мақолаҳои интиқодӣ дар саҳифаҳои нашрияҳо таҳқиқ шуда, шаклу услуби публитсистии онҳо муайян гардидаанд. Илова бар ин, хусусиятҳои забонӣ ва мазмунӣ осори чопшуда омӯхта шуда, тамоми хулосаҳои илмӣ бо таъба ба далелу мисолҳои мушаххас асоснок карда шудаанд.

Боби якум ба шарҳу тавзеҳи заминаҳои иҷтимоиву фарҳангии таъсиси матбуоти тоҷик бахшида шуда, дар он нишон дода мешавад, ки матбуот дар оғози садаи гузашта ба як ниёзи таърихӣ ҷомеа табдил ёфта буд. Нашри рӯзномаи «Бухорои шариф» ҳамчун оғози воқеии матбуоти миллӣ арзёбӣ гардида, дар таҳқиқ андешаҳои худӣ хонандагони он давра низ оварда шудаанд, ки ин имкон додааст фикри ҷомеа бо далелҳои бевосита инъикос гардад. Маҷаллаи «Оина» ҳамчун идомадиҳандаи таҷрибаи аввалин муаррифӣ шуда, тафовутҳои забонӣ ва услубии он бо «Бухорои шариф» бо мисолҳои мушаххас нишон дода шудаанд.

Дар қисмати дигар, нақши маърифатпарварон дар таъсиси нашрияҳо бо маълумоти муфассал бозтоб ёфта, «Шӯълаи инқилоб» ҳамчун падидаи сиёсиву иҷтимоӣ таҳлил мегардад. Таҳқиқ собит месозад, ки нашрияҳои нахустини тоҷикӣ бо шароити душвор рӯбарӯ буда, хусусиятҳои иҷтимоиву сиёсӣ дар робита бо воқеаҳои таърихӣ ҳамон давра шарҳ дода шудаанд. Диссертант бо таъба ба мисолҳои воқеӣ аҳаммияти ҳар як нашрияро барои ҷомеа нишон дода, «Овози тоҷик» ва «Бедории тоҷик»-ро ҳамчун минбарҳои маърифатӣ арзёбӣ кардааст.

Ҳамчунин, нашрияҳои соҳаи маориф мавриди омӯзиш қарор гирифта, маҷаллаи «Дониш ва омӯзгор» ҳамчун нахустин минбари омӯзгорон таҳлил гардидааст. Таъсиси гӯшаҳои адабӣ дар матбуоти нахустини тоҷикӣ ҳамчун падидаи тоза муаррифӣ шуда, аҳаммияти он барои хонандагон таъкид шудааст. Бо ишора ба маҳдудиятҳои сиёсиву маъмурӣ, пажухишгар нишон дода, ки рушди матбуоти тоҷик дар ҳамон шароит низ идома ёфтааст. Дар натиҷа, боби якум бо сохти мантиқӣ ва таҳлили илмӣ амиқ қимати махсус пайдо кардааст.

Боби дуюм ба омӯзиши таъсири матбуоти даврӣ ба мазмун ва шаклҳои адабиёти навин бахшида шуда, дар он собит мегардад, ки мавзӯ ва ғояи асарҳои ибтидоии садаи ХХ бевосита бо муҳтавои матбуотӣ иртибот доштаанд. Шеърҳои иҷтимоӣ, ки дар саҳифаҳои нашрияҳо ҷойгоҳ пайдо карданд, ҳамчун оғози навабардоихҳои шеърӣ арзёбӣ шуда, маҳз ҳамин замина ба шеъри тоҷик мазмунҳои иҷтимоӣ ва сиёсиро ворид сохт ва ба он ранги тоза

бахшид. Пажухишгар нақши матбуотро дар ташаккули назми нав бо мисолҳои мушаххас нишон медиҳад.

Дар баробари шеър, насри бадеӣ низ таҳлил гардида, вежагиҳои жанрӣ ва шаклҳои нави он муайян шудаанд. Диссертант нишон медиҳад, ки матбуот барои ташаккули ҳикояҳои иҷтимоӣ ва танқидӣ майдон фароҳам оварда, ҳамзамон бо чопи мақолаҳои тарҷумавӣ ба услуби наср таъсир гузоштааст. Асарҳои тарҷумашудаи он давра, бо вучуди мушкilotи луғавӣ ва сабкӣ дар рушди забони адабӣ нақши муассир бозидаанд, ки ин ҷиҳат бо далелҳои мушаххас собит гардидааст.

Боби сеюм ба таҳлили инъикоси масъалаҳои иҷтимоиву сиёсӣ дар адабиёт ва публицистика бахшида шуда, дар он фаъолияти устод Садриддин Айни дар маҷаллаи «Шуълаи инқилоб» бо таъя ба далелҳои мушаххас мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Диссертант собит месозад, ки осори Айни, новобаста аз он ки сармақола, шеър ё мақолаҳои публицистӣ буданд, ба ҷомеа таъсири амиқ расонида, ба ташаккули афкори сиёсӣ ва иҷтимоӣ мусоидат намудаанд. Мавзӯҳои иҷтимоиву сиёсӣ дар шеърҳои маҷалла ҷойгоҳи хос касб карда, ба шеваҳои нави баёни иҷтимоӣ роҳ кушодаанд.

Дар ҷараёни таҳқиқ саҳми назму насри маҷаллаи «Шуълаи инқилоб» дар бедории фикрии ҷомеа муайян гардида, махсусан гӯшаи «Тоziёна» ҳамчун минбари ҳаҷвӣ ва интиқодӣ арзёбӣ шудааст. Пажухишгар бо таъя ба мисолҳои нишон медиҳад, ки маҳз дар ҳамин саҳифа жанрҳои ҳаҷвӣ ташаккул ёфта, мазмунҳои танқидӣ барои ислоҳи камбудихиҳои иҷтимоӣ ва сиёсӣ ба таври васеъ истифода шудаанд.

Муҳаққиқ таъкид мекунад, ки публицистикаи он солҳо бо адабиёт омехта буда, нақши матбуот дар ташаккули афкори сиёсӣ ва бедории миллӣ аҳаммияти калидӣ дошт. Шеърҳои иҷтимоӣ ва танқидӣ ҳамчун оинаи зиндагии ҷомеа арзёбӣ гардида, матбуот ҳамчун майдони таҷрибаи эҷодӣ барои нависандагон муаррифӣ шудааст. Мазмунҳои сиёсиву иҷтимоӣ бо забони сода ва дастраси омма ифода гардида, ин ҷараёнҳо дар умум ба таҳкими адабиёти инқилобӣ ва бедории миллӣ мусоидат кардаанд.

Боби чорум ба баррасии робитаи адабиёт ва матбуот дар эҷоди шаклҳои тоза бахшида шуда, дар он ҷойгоҳи бахши «Адабиёт»-и рӯзномаи «Овози тоҷик» мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Диссертант бо таъя ба сарчашмаҳои воқеӣ нишон медиҳад, ки маҳз дар саҳифаҳои мазкур шаклҳои нави шеър ва наср пайдо гардида, таъсири матолиби публицистӣ ба мазмун ва ғояи матнҳои адабӣ возеҳ дида мешавад.

Саҳифаи адабии рӯзномаи «Бедории тоҷик» ҳамчун минбари тозаи эҷодӣ муаррифӣ гардида, вежагиҳои бадеӣ ва ғоявии матнҳои он бо далелҳои мушаххас таҳлил шудаанд. Пажухиш собит месозад, ки саҳми ҳамин рӯзнома дар шаклгирии жанрҳои нави иҷтимоӣ назаррас буда, тағйироти сохтории ҳикоя дар пайванди мустақим бо повести «Одина» арзёбӣ шудааст.

Хусусиятҳои забони ва услубии ҳикояҳо бо он асар муқоиса гардида, таъсири амиқи «Одина» ба рушди ҳикоянигории тоҷик исбот шудааст.

Пажӯҳишгар бо мисолҳои мушаххас таъкид мекунад, ки нашрияҳо барои таҷрибаи эҷодӣ муҳити мусоид фароҳам оварда, нақши матбуот дар тавлиди шаклҳои тоза ва дар ташаккули шуури миллӣ дорои аҳаммияти калидӣ будааст. Ҳамзамон, ҷойгоҳи ҳикоя дар миёни дигар жанрҳои адабӣ муайян шуда, робитаи устувори наср ва матбуот ҳамчун омили асосӣ барои ташаккули жанрҳои нав таҳлил гардидааст.

Боби панҷум ба омӯзиши равандҳои ташаккул ва таҳаввули нақди адабӣ ва интиқод дар нашрияҳои ибтидои асри ХХ бахшида шуда, дар он нишон дода мешавад, ки рӯзномаву маҷаллаҳо ҳамчун минбари муҳими андешаҳои интиқодӣ падида омаданд. Диссертант бо таъкид ба сарчашмаҳои асли мавқеи мақолаҳои таҳлилий ва ғушаҳои интиқодиро арзёбӣ намуда, собит месозад, ки нахустин шаклҳои танқиди адабӣ маҳз дар саҳифаҳои матбуот ташаккул ёфта, мақолаҳои интиқодӣ бештар ба муаррифӣ ва тавзеҳи осори адибон равона гардида буданд. Дар ин замина нақши маҷаллаи «Раҳбари дониш» дар ташаккули танқиди адабӣ муайян гардидааст. Муҳаққиқ таъкид менамояд, ки мақолаҳои интиқодӣ ба хонандагон на танҳо дониши назариявӣ ироа кардаанд, балки бо таҳлили матнҳои бадеӣ нишон додаанд, ки танқиди адабӣ тадриҷан заминаи илмӣ касб намудааст. Илова бар ин, аҳаммияти ғушаҳои адабӣ барои ташаккули завқи хонандагон таъкид гардида, тавассути ҳамин мақолаҳо меъёрҳои баҳогузорию адабӣ шакл гирифтанд. Пажӯҳишгар ҷойгоҳи жанрҳои таҳлилий ва публитсистиро дар баробари асарҳои бадеӣ арзёбӣ карда, бо таҳлили муқоисавӣ хулоса намудааст, ки интиқоди адабӣ ба як бахши мустақили илм табдил ёфтааст.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо. Натиҷаҳои диссертатсия дорои аҳаммияти ҷиддӣ барои рушди илми филология буда, хулосаҳои бадастомада ба тақмили назарияи адабиёти навини тоҷик мусоидат менамоянд. Дар таҳқиқ матбуот ҳамчун яке аз омилҳои асосии ташаккули адабиёт тавсиф ёфта, натиҷаҳои илмӣ заминаи муътамад барои пажӯҳишҳои минбаъда фароҳам меоранд. Натиҷаҳо ҳангоми таълими фанҳои «Адабиёти навин» ва «Журналистика» мавриди истифода қарор гирифта, барои таҳияи барномаҳои таълимӣ тавсия мешаванд.

Тавсияҳои пешниҳодшуда барои муаллимони мактаб низ дорои арзиши назаррас буда, мавод метавонад ба барномаҳои таълими таърихи адабиёт ворид гардад. Натиҷаҳои диссертатсия барои рӯзноманигорон низ аҳаммияти амалӣ дошта, ҳамчун роҳнамо барои таҳияи мавод ва тақмили фаъолияти нашрияҳои миллӣ хизмат мекунанд.

Аҳаммияти иҷтимоии пажӯҳиш дар он ифода меёбад, ки матбуот ҳамчун воситаи бедории миллӣ нишон дода шуда, хулосаҳо ба таҳкими худшиносии

ҷомеа ва боло бурдани сатҳи маънавии он мусоидат менамоянд. Натиҷаҳо, ҳамчунин, барои сиёсати фарҳангӣ арзиши бузург дошта, ба дарки қимати мероси миллӣ ва ташаккули хувияти миллӣ замина мегузоранд.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Натиҷаҳои асосии таҳқиқ ба таври васеъ нашр шудаанд. Диссертант як монография дар мавзуи таҳқиқ чоп кардааст. Монография ба афкори сиёсӣ ва иҷтимоӣ дар адабиёти солҳои бистуми асри XX бахшида шудааст. Дар умум, 27 мақола интишор ёфта, ки аз онҳо 15 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расидааст. Боқимонда дар маҷаллаҳои ҷумҳуриявӣ ва маводи конференсияҳо интишор гардидаанд.

Мақолаҳо ба нашрияҳои гуногун тааллуқ доранд. «Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ», «Паёми Донишгоҳи забонҳо», «Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон» аз ҷумлаи онҳо мебошанд. Дар баъзе мақолаҳо таъсири «Одина» ба ҳикояи тоҷик таҳлил шудааст. Чанд мақола ба нақши «Шуълаи инқилоб» иртиботманд мебошад. Мақолаҳои дигар ба матбуоти аввалини тоҷикӣ ва хусусиятҳои жанрӣ марбутанд.

Диссертант натиҷаҳои худро дар конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ низ муаррифӣ кардааст. Чопи мақолаҳо ва монография аҳамияти таҳқиқро афзун гардонидаст. Натиҷаҳо бо роҳи нашр эътимоднокии илмӣ касб намудаанд.

Мутобиқати барасмиятдорории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Абдурахимов Бахтиёр Абдурахимович ба талаботи бандҳои 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат дорад. Диссертатсия аз ҷониби диссертант мустақилона навишта шудааст. Мазмун ва сохтор ягонагии дохилӣ доранд. Сатҳи навгонӣ дар натиҷаҳои илмӣ дида мешавад. Нуктаҳои илмӣ ва тавсияҳои амалӣ барои ҷимоя пешниҳод шудаанд. Мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ саҳми шахсии пажухишгарро тасдиқ мекунанд.

Тарзи баён ва сабки таҳияи матн ба меъёрҳои устувори илмӣ ҷавобгӯ буда, масъалагузорӣ бо таъя ба далелҳои аслий асос ёфтааст. Услуби таҳқиқ саҳми шахсии диссертантро дар ҳалли масъалаи мавриди омӯзиш нишон дода, натиҷаҳои пажухиш бо дараҷаи баланди эътимоднокӣ пешниҳод гардидаанд. Ҳар як хулосаи илмӣ дар марҳилаҳои гуногуни кори таҳқиқотӣ коркард ва мавриди баррасӣ қарор гирифта, бо таҳлил ва мисолҳои мушаххас асоснок шудааст.

Абдурахимов Бахтиёр Абдурахимович дар тӯли солҳои зиёд дар муҳити илмӣ ва таълимӣ фаъолият намуда, масъалаи робитаи адабиёт ва матбуотро пайгирона таҳқиқ кардааст. Муаллиф солҳо ба омӯзиши сарчашмаҳои

аввалини матбуоти тоҷик машғул буда, ҳар як марҳилаи кори илмӣ худро бо мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо тасдиқ намудааст. Мавзуи диссертатсия ҳам аз ҷиҳати назариявӣ ва ҳам аз ҷиҳати амалӣ мавриди омӯзиши мукамал қарор гирифта, натиҷаҳои бадастомада аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ пайдо намудаанд.

Эродҳо ба диссертатсия. Диссертатсия дастовардҳои зиёд дорад. Бо вучуди ин, баъзе нуқсонҳо низ ба назар мерасанд. Ислоҳи онҳо ба манфиати кори илмӣ хоҳад буд:

1. Дар боби II, фасли дуюм шеърӣ иҷтимоӣ мавриди баррасӣ қарор гирифта, вале унсурҳои замонавӣ дар баробари ин костагиҳои чунин назм бочуръатона баррасӣ нагардидааст.

2. Дар боби III, фасли сеюм таҳлили гӯшаи «Тоziёна» анҷом ёфтааст, вале мисолҳои ҳаҷвӣ кам оварда шудаанд. Аз дахҳо навишта танҳо чанд намунаи ангуштшумор интихоб шудааст. Мисолҳои бештар муътамади ро тақвият мебахшид.

3. Дар боби IV, фасли дуюм ба мақолаҳои «Бедории тоҷик» ишора гардида, вале ба осори муаллифони камшинохта тавачҷуҳ нашудааст. Иловаи чунин мавод арзиши илмиро меафзояд.

4. Дар боби IV, фасли сеюм таъсири «Одина» ба ҳикояҳои солҳои 1920 таҳлил шуда, аммо диссертант бештар ба нашри аввал таъя кардааст. Муқоиса бо нашрҳои минбаъдаи китоб анҷом наёфтааст.

5. Дар боби V, фасли сеюм гӯшаҳои интиқодӣ баррасӣ шудаанд, вале ҷанбаҳои таъсирбахшии он шарҳу тавзеҳи амиқ наёфтаанд. Ҳамчун натиҷаи таъсир ҳеҷ мисоле аз воқуниши ҳамзамон оварда нашудааст.

Қисмати хотимавии тақриз. Диссертатсияи Абдурахимов Бахтиёр Абдурахимович бо риояи тамоми меъёрҳои илмӣ таъия гардида, мавзуи интихобшуда дорои аҳаммияти муҳим ва саривақтӣ мебошад. Муқаддима бо далелҳои возеҳ ва асоснок навишта шуда, бобҳои кори илмӣ пайдарпай ва бо мантиқии зарурӣ ҷой дода шудаанд. Хулосаҳои пешниҳодгардида бо мисолҳои мушаххас тақвият ёфта, истифодаи фаровони сарчашмаҳо бо тартиби илмӣ анҷом гирифтааст.

Натиҷаҳои илмӣ дорои дараҷаи баланди эътимоднокӣ буда, дар таҳқиқ навғониҳои назаррас мушоҳида мегарданд. Автореферат муҳтавои асосии диссертатсияро инъикос менамояд ва мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳои муаллиф саҳми шахсии ўро дар равандҳои пажухишӣ собит месозанд. Диссертант кори илмиро мустақилона анҷом дода, хулосаҳои бадастомада саҳми шахсии ўро дар рушди илми филология нишон медиҳанд.

Мавзуи диссертатсия ба ихтисосҳои 10.01.01 – Адабиёти тоҷик; равобити адабӣ ва 10.01.10 – Рӯзноманигорӣ комилан мувофиқ мебошад. Сохтор ва ҳаҷми кори илмӣ ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, натиҷаҳои он дорои аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ мебошанд.

Хулоса, диссертатсияи Абдурахимов Бахтиёр Абдурахимович дар мавзӯи «Таъсирпазирии мутақобилаи адабиёти навини тоҷик ва матбуот дар оғози асри XX» кори илмӣ-таҳқиқии анҷомёфта мебошад. Кори илмӣ ба талаботи бандҳои 32-35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯст. Муаллиф сазовори унвони доктори илмҳои филологӣ доништа мешавад.

Тақризи мазкур бо таъя ба талаботи бандҳои 71 ва 72 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ таҳия шудааст. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267, асоси он қарор гирифтааст. Матн бо меъёрҳои расмии Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон омода шудааст.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои филологӣ,
декани факултети журналистикаи
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Ҳошимзода Б.Ҳ.

« 06 » сентябри соли 2025.

Нишонӣ: 734064, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, ноҳияи Шохмансур,
кӯчаи Ховарон - 8, хонаи № 54
Тел.: (+992) 93-532-60-22
E-mail: adab-75@mail.ru

Имзои Ҳ.Б. Ҳошимзодаро тасдиқ менамоем.
(сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси)
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Шодихонзода Э.Ш.

Нишонӣ: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17.
Телефон: (+992-37) 221-62-25; факс: 227-15-10.
E-mail: info@tnu.tj

« 06 » сентябри соли 2025.